

РЕЗЮМЕ. Мақолада бўлажак бошланғич синф ўқитувчиларини методик жихатдан тайёрлашда мутахассислик фанларнинг тутган ўрни, мутахассислик фанларни ўқитиш методикасини такомиллаштиришда ўқув топшириқларини мақсадга мувофиқ қўллаш масалалари таҳлил этилган.

РЕЗЮМЕ. В статье проанализированы место спец предметов в методической подготовке будущих учителей начальных классов, а также вопросы правильного применения учебных заданий при совершенствовании методики преподавания спец дисциплин.

SUMMARY. The article analyzes the role of specialized subjects in the methodical training of future primary school teachers, the issues of appropriate application of educational tasks in improving the teaching methodology of specialized subjects.

BOLAJAQ OQITIWSHILARDIN KASIPLIK TAYARLIGIN WEB-TEKNOLOGIYALAR TIYKARINDA JETILISTIRIWDIN DIDAKTIKALIQ MUMKINSHILIKLARI

M.T.Mambetniyazov – *pedagogika ilimleri boyinsha filosofiya doktori*

Nawayi mámleketlik kánshilik texnologiyaları universiteti janındaǵı Nókis kánshilik instituti

R.K.Auezova – *stajyor oqitwshı*

Ajiniyaz atındaǵı Nókis mámleketlik pedagogikalıq instituti

Tayanch so'zlar: Web-texnologiyalar, kásiplik tayarlıq, sheberlik, interaktiv kontent, intensivlik, zamonaviy ózbetinshe oqitw, tálim, didaktikalıq múmkinshilik, kreativlik, kognitiv kompetentlik, tálimdi sanlastırıw.

Ключевые слова: Веб-технологии, профессиональная подготовка, мастерство, интерактивный контент, интенсивность, современное самостоятельное обучение, образование, дидактические средства, креативность, познавательная компетентность, цифровизация образования.

Key words: Web technologies, professional training, skills, interactive content, intensity, modern independent teaching, education, didactic convenience, creativity, cognitive competence, digitalization of education.

Házirgi kúnde dúnyada bilimlendiriwde kredit-modul sistemasın ámelge engiziw, Web-texnologiyalardan paydalanıwdın hár tárepleme qolaylı mexanizmlerin islep shıǵıw, studentlerdin individual tálim traektoriyasın proektlestiriw, tayansh kompetenciya nátıyesinde, bolajaq oqitwshılardıń Web-texnologiyalardıń bilimlerin rawajlandırıwǵa tiyisli bir qatar ilimiy izertlewler alıp barılmaqta.

Ózbekstan Respublikasın jáne de rawajlandırıw boyınsha Háreketler strategiyasında “Tálim hám oqitwıń sapasın bahalawdıń xalıq aralıq standartların engiziw tiykarında, joqarı tálim orayları iskerliginiń sapası hám de natiyjeliligi” sıyaqlı zárúrlı wazıypalar belgilendi. Bul, bolajaq oqitwshılardıń kásiplik tayarlaw kognitiv kompetentligin arttırıw texnologiyasın jetilistiriwdi talap etedi [1].

Sonın menen birge, bolajaq oqitwshılarda kásiplik tayarlawda kognitiv kompetentlikti rawajlandırıw procesin, Web-texnologiyalar tálim ortalıǵı menen integrativligin támiyinlew, bolajaq oqitwshıda óz ózin kásiplik-pedagogikalıq jetilistiriwine umtılwın, óz betinshe kásiplik-pedagogikalıq bilimlerde ózlestiriw kónlikpe hám ilimiy tájriybelerin, kreativlik, jańa pedagogikalıq qádiriýatlardı ózlestiriwge uqıplıqtı rawajlandırıwdıń didaktik shárt-sharayatların jetilistiriw zárúrligin talap etpekte.

Respublikamızda tárbiya hám oqitw usılları, Web-texnologiyalar hám de shet el tillerin tereń ózlestirgen, tálim procesinde zamanagóy pedagogikalıq texnologiyalardı qóllaw kónlikpelerine iye professional pedagog kadrlar tayarlaw, joqarı pedagogikalıq tálimge sanlı texnologiyalardı engiziw, zamanagóy Web-texnologiyalar hám tálim texnologiyaların bikkem integraciyasın támiyinlew barısında pedagog kadrlardıń kásiplik sheberligin, úzliksiz rawajlantırıp barıw ushun qosımsha shárt-sharayatlar jaratılıwına úlken itibar qaratilmaqta.

Respublikamızda pedagogların kasiplik kompetentligin elede rawajlandırıw, talabalardıń oqıw-biliw iskerligin jetilistiriwdiń didaktik parametrleri, tálimdi informaciyalastırıw baǵdarında studentlerdin kognitiv kompetentligin rawajlandırıwdıń ayırım tárepleri U.Inoyatov [2], N.Muslimov [3], J.Otepbergenov [4] sıyaqlı ilimpazlar tárepinen izertlew jumislari alıp barılǵan.

Web-texnologiyaları tiykarında bolajaq oqitwshılardıń kásiplik tayarlıǵın jetilistiriw sistemasınıń didaktik múmkinshilikleri: kurs materialların Web-resurslarǵa jaylastırıw; bolajaq oqitwshılardı onlayn dizimnen ótkeriw; kurstı juwmaqlaw, sonday-aq dástúriy támiynat penen programmalıq islew hám oqitwshı menen dástúrsiz baylanı; bilimlerde sinap kóriw, oqıw procesinde bolajaq

oqitwshılardı sinap kóriw, oqıw kursı sońında bolajaq oqitwshılardı attestatsiyadan ótkeriw [5].

Bizni izertlewimizde oqıw kursı sheńberinde internet arqalı ámelge asırıwda informaciyanı usınıs etiwdiń tiykarǵı usılları: tekst, grafika, 3D grafika, animaciya, flesh animaciya, audio, video, mediadan ibarat boldı hám Web-texnologiyaları tiykarında bolajaq oqitwshılar kásiplik tayınlıǵın rawajlandırıw metodikası ulıwma tayarlıq dárejesi hám jas qábiletleriniń didaktikalıq maqsetlerge tásir dárejesin salıstırıw, ulıwmalastırıw hám de vizual maǵlıwmatlar, animacion súwretler, Web-resurslardıń basqa da mıtajlıǵı bar studentlerge intensiv maslastırıw tiykarında islep shıǵıldı.

Web-texnologiyalar tiykarında oqıw kurslardıń strukturalıq bólimlerin analiz etip, tarmaq sistemasınıń dúzilisin anıqlaw múmkin. Bul kurslardı jaratılıwına tiykar bolǵan sabaqlıqlardıń elektron versiyaları hám de dástúriy sabaqlıqlar bolajaq oqitwshılardıń bilim alıwdaǵı gárezsiz iskerligi máselelerin sheshiwde óz ushine aladı. Aralıqtan oqitw ortalıǵın jaratıw tiykarınan programmalıq ónimler járdeminde jaratıladı. Aralıqtan oqitw programmasın islep shıǵıwda sabaq basqıshların puxta rejelestiriwde oqıw maqset hám wazıypalardı belgilew kerek. Bunda aqlıdı jámlew, yad, oylaw, dıqqat, jas qábiletleriniń psixologiyalıq nızamlıqları esapqa alınadı [6].

Oqitwshı óz ara tásir principi bolajaq oqitwshınıń biliw procesi bilim zárúrlikleri hám jetiskenliklerin waqtında baqlaw hám de onıń dóreiwshilik, kommunikativ qábiletlerin rawajlandırıwǵa grafik, animaciya, dawıs hám reń, arnawlı effektler, oqitw principlerge tiykarlangan kurslardan paydalanıwǵa járdem beredi. Bul princip bolajaq oqitwshılar iskerligi natiyjelerin talqılawdı hám oqıw jumislarında individual dóreiwshilikti rawajlandırıwdı názerde tutadı. Bolajaq oqitwshılardıń kásiplik tayınlıǵın jetilistiriwde oqıw procesiniń intensivligi jańa maǵlıwmatlardı tez hám ańsat ózlestiriwge járdem beredi. Jeke oqıw traektoriyasın jaratıwda kirisiw hám ámelde qadaǵalawda orınlanatıǵın individuallastırıw principi, indifikatsiya principi ámelge asırıladı. Bul princip oqitwıń qálbekilestiriwın saplastıradı [7].

Bolajaq oqitwshılardı kasipke tayarlawda texnikalıq qosımshalardan webinar, reytingti tártipke salıw principi arqalı oqıwı hám óz betinshe jumisların shólkemlestiriw ushun waqt shegaraların ámelde paydalanıw; maǵlıwmatlardı úyreniw qurallın tańlaw principi tálimniń maqseti hám basqa strukturalıq bólegi elementlerin, sonday-aq, oqıw procesiniń formaları hám quralları, sonı menen birge, tálim mazmunın esapqa alǵan halda pedagogikalıq, andragogika, insan rawajlanıwı, onıń intellektuallıq hám dóreiwshilik potencialınıń aktual máselelerin belgilew hám sheshiwde múmkinshilik jaratadı;

trening kóplığı hám maslasıwshańlıǵın támiyinlew principini intervyu, anketa, test, sorawnama hám basqa formada oqıtıw maqsetine kereksez sheklewlerdi alıp taslaydı.

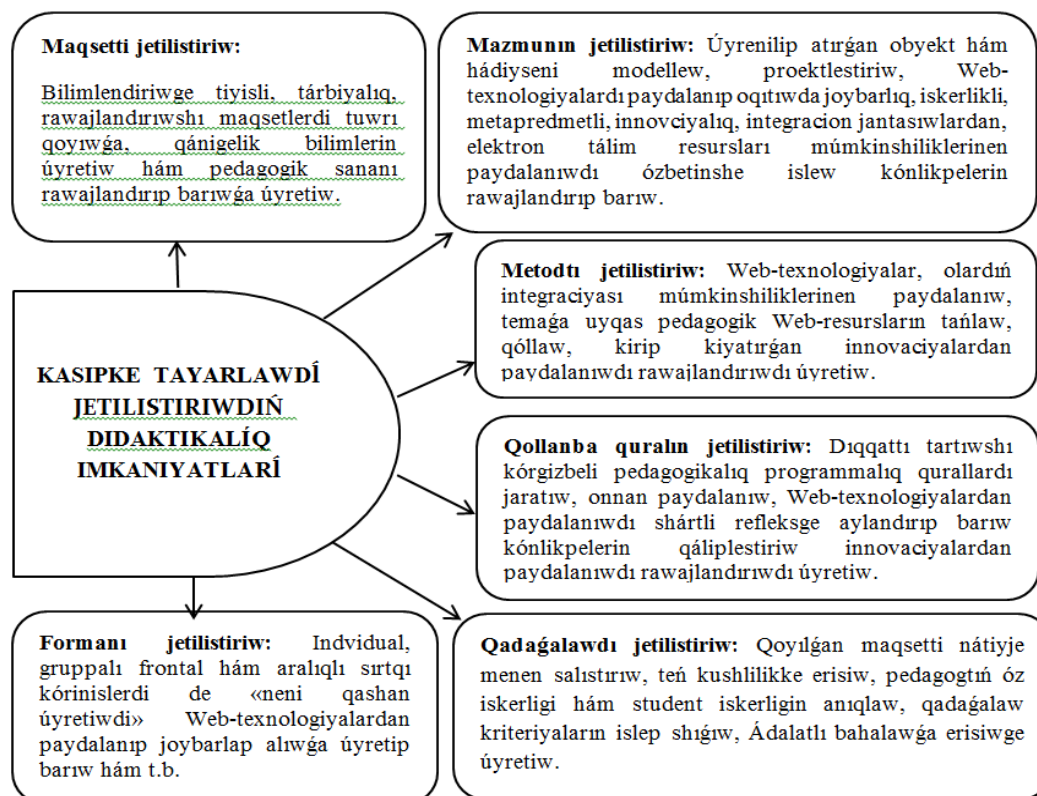
Bizń izertlew jumımızda Web-tehnologiyalar tiykarında bolajaq oqıtıwshılardıń kásiplik tayınlıǵın jetilistiriw didaktik múmkinshiliklerin dástúriy hám aralıqtan oqıtıwdıń salıstırmalı qásiyetleri kórsetilgen (1-keste).

1-keste. Dástúriy hám aralıqtan oqıtıwdıń salıstırmalı abzallıqları

Trening túri	Dástúriy trening	Aralıqtan oqıtıw
Oqıw materialları	Lekciyalar	Konferensiyalar, multimedia sabaqlıqlar, virtual baylanıs
Ameliy shınıǵıwlar	Laboratoriya shınıǵıwları seminarlar kurs jumları (joybarlar)	Tezisler (joybarlar) virtual simulyatorlar, interaktiv ámeliyatları
Óz-ózin qadaǵalaw ushun wazıypalar	Kónlikpeler	Informaciyanı yadlaw hám boljaw ámelde wazıypalar orınlaw, dóretiwshilik jantasıwdı rawajlandırıw
Baqlaw	Teoriyalıq materiallar boysha izertlewler	Oqıtıwshı tárepinen wazıypalar tekseriw

Testler	Testler	Imtihanlar statistika: tárepinen virtual materiallar menen islew; wazıypalar orınlaw testler avtomatlastırılǵan wazıypa tekseriw
Qosımsha maǵlıwat derekleri	Baspadan shıǵarıwlar Internettiń tiykarǵı tálim resursları	Glossariy elektron baspalar óz ara shaqırıwlar Tema indeksleri elektron kataloglar tálim portalları

Web-tehnologiyalar integraciyasında bolajaq oqıtıwshılardı kásiplik tayarlawdıń metodikalıq sistemasınıń didaktikalıq múmkinshiliklerin jetilistiriw ushun olarǵa: Oqıtıwda Web-tehnologiyalardıń integraciyası múmkinshiliklerinen paydalanıwdı úyretip barıw; interaktiv metodlardı analizlew hám tańlaw principinen paydalanıp Web-tehnologiyalardıń didaktikalıq múmkinshiliklerine iykemlestirip qollawdı úyretiw; Web-tehnologiya temaların oqıtıwda paydalanılatuǵın pedagogikalıq programmalıq qurallardı jaratıw hám paydalanıwǵa úyretiw; oqıwda kirip kiyatırǵan innovaciyalardı hám innovaciyalıq metodlardı óz pedagogikalıq iskerligine alıp kiriwge úyretiw; Web-tehnologiyalardıń integraciyasınan paydalanıwdı shártli refleksge aylandırıp barıw.

5-súwret. Web-tehnologiyalar tiykarında bolajaq oqıtıwshılardıń kásipkе tayınlıǵın jetilistiriwdiń didaktik múmkinshilikleri.

Web-tehnologiyalardan tálimniń shólkemlestirilgen formalarınıń nátiyjeliligine erisiw ushun aldınnan proektlestiriw zárúr boladı.

Bilimlendiriwge tiyisli joybarlar, oqıtıwshı tárepinen tayarlanatuǵın sabaq islenbeleri, texnologiyalıq kartalar, oqıw-stilistikalıq komplekslerde óz kórinisin tabadı.

Shınıǵıwdıń texnologiyalıq kartası sabaq procesiniń hár bir basqışında bolajaq oqıtıwshılardıń iskerligin waqıt normaları boyınsha proektlestiriwdi belgilep alıw ushun isletiledi.

Web-tehnologiyalar tiykarında tálim procesinde paydalanılatuǵın didaktikalıq múmkinshiliklerdi jetilistiriw ushun bolajaq oqıtıwshılarga:

- ✓ tálimniń texnikalıq quralları: internet, tarmaqqa jalǵanǵan kompyuterler, interaktiv doska, multimedia quralları, tiykarǵı hám qosımsha qurılmaları ámeliyatta islewshı kompyuter klassları, Wi-Fi baylanısı bolǵan elektron oqıw zallarınan paydalanıwdı jolǵa qoyıw ;
- ✓ tálimniń járdemshı quralları: túrli modeller, elektron tálim resursları jazılǵan diskler, oqıtıwda qollanılatuǵın

videofilmler, flesh yad, kórgizbeli qurallar, grafikler diagrammalar, sızılma sxemalardan paydalanıp barıw;

✓ tálimniń didaktikalıq quralları: basqarıw múmkinshiligine iye bolǵan oqıw-metodikalıq qóllanbalar, uyretiwshı, qadaǵalawshı elektron tálim resursları, elektron oqıw-metodikalıq kompleksler, metodikalıq kórsetpeler hám elektron oqıw modullerinen shınıǵıw dawamında paydalanıw;

✓ tálim procesine kirip kiyatırǵan jańa tálim quralların tez ózlestirip, pedagogikalıq iskerlikti rawajlandırıwda qóllaw hám basqada qosımshalardı qalıplestirip barıw zárúr.

Biz bolajaq oqıtıwshılardı kásiplik tayarlawda didaktikalıq múmkinshiligin metodikalıq sistemani zaman talapları dárejesinde rawajlandırıp barıwdı uyretip barıw, metodikalıq sistema elementleri arasındagı ajıralmaslıq hám úzliksizlikniń támiyinleniwini, nátiyjede hár bir bolajaq oqıtıwshınıń kásiplik iskerligin ámelge asırıw procesinde óz metodikalıq sistemasın jaratıwına erisiwini támiyinlewimiz kerek.

Juwmaqlap aytatúǵın bolsaq, Web-texnologiyalardıń integraciyasında bolajaq oqıtıwshını kásiplik tayarlawdıń didaktikalıq múmkinshilikleri metodikalıq sistemani jetilistiriw arqalı támiyinlenedi.

Ádebiyatlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-2026 yillarga mo'ljallangan «Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida» 2022 yil 28 yanvardagi PF-60-son Farmoni.

2. Иноятлов У.И. Теоретические и организационно-методические основы управления контролем качества образования в профессиональном колледже. Дисс. ... докт. пед. Наук. –Т.: 2003. –С. 327.

3. Muslimov N.A. Kasb ta'limi o'qituvchisini kasbiy shakllantirishning nazariy-metodik asoslari: Ped.fan.dokdis. – T.: TDPU, 2007. 361-b.

4. Otepbergenov J.S. Axborot ta'lim muhiti sharoitida talabalarda kognitiv kompetentlikni rivojlantirish texnologiyasi. Diss. dok (PhD). –T.: 2020. 54-b.

5. Mambetniyazov M.T. "Bo'lajak informatika o'qituvchilarini tayyorlash tizimini Web-texnologiyalardan foydalanish asosida takomillashtirish" O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi, Qarshi davlat universiteti, «Matematik fizika va matematik modellashtirishning zamonaviy muammolari» Xalqaro ilmiy-amaliy anjuman materiallari to'plami 3-4 dekabr' 2021, 295-297-b.

6. Mambetniyazov M.T. USE of web 2.0 technologies in organizing the independent learning process. // Theoretical & Applied Science, №08 (88) 2020, Philadelphia, USA, 36-38.

7. Mambetniyazov M.T. Web-texnologiyalar asosida bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy tayyorgarligini takomillashtirish metodikasi: Avtoref. diss. P.f.d. – T.: TDPU, 2023. 42-b.

REZYUME. Maqolada veb-texnologiyalar asosida bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy tayyorgarligini rivojlantirishning didaktik vositalari, ushbu yo'nalishdagi vazifalar va muammolar o'z natijalarini topdi.

РЕЗЮМЕ. В статье нашли свои результаты дидактические средства развития профессиональной подготовки будущих учителей на основе Web-технологий, задачи и проблемы, над которыми предстоит работать в этой области.

SUMMARY. The didactic possibilities of providing professional training of future teachers on the basis of Web-technologies, the work and problems that need to be worked on in this direction are expressed in the article.

O'SMIRLARDA TASHABBUSKORLIK FAZILATLARINI SHAKLLANTIRISHNI ORGANISHGA YONDASHUVLAR TAHLILI

Sh.Mambetyarov – assistant oqituvchi

Aiynivoz nomidaqi Nukus davlat pedagoqika instituti

Tayanch so'zlar: tashabbuskorlik, eksperimental, intellektual, Liderlik, rahbarlik, o'smir, integratsiyalash, hissiy rahbar, individual.

Ключевые слова: инициатива, экспериментальный, интеллектуальный, лидерство, руководство, подросток, интеграция, эмоциональный лидер, личность.

Key words: initiative, experimental, intellectual, Leadership, guidance, adolescent, integration, emotional leader, individual.

Zamonaviy jamivatda muvaffaqiyat ko'p jihatdan raqobatli muhitda ishlash qobiliyatiga bog'liq bo'ladi: sodir bo'layotgan o'zgarishlarga tezda javob berish, ma'lumotlarni tahlil qilish va unga asoslanib, voqealarning kelajakdagi rivojlanishini bashorat qilish, tegishli qarorlar qabul qilish va ularga muvofiq harakat qilish. Shuning uchun maktabgacha yoshdan boshlab ijtimoiv faollik, maqsadlilik, irodaviy fazilatlarini rivojlantirishni, bolaning o'ziga bo'lgan ishonchini oshirishga alohida e'tibor berish kerak. Shunday qilib, E.A.Arkin tashabbuskorlik muammosi bolalar jamoasini o'rganishda asosiy muammolardan biri sifatida tan olinishi kerakligini ta'kidladilar. Bolalarning obro'si va ularning tengdoshlariga ta'sir kuchi ko'pincha kattalarning ta'siridan ustun keladi. Masalan, unchalik avtoritar bo'lmagan va sinfdoshlarining qo'llab-quvvatlashidan bahramand bo'lmagan talabaga jamoaning rasman saylangan rahbari sifatida harakat qilishiga imkon berishning hojati yo'q. A.S.Makarenko, V.A.Suxomlinskiy va boshqa o'qituvchilar obro'li va hurmatli maktab o'quvchilarini jamoaning o'zini o'zi boshqarish organlariga kiritish kerakligini alohida ta'kidladilar. Rahbar – bu guruhning qolgan barcha a'zolari o'z manfaatlariga daxldor bo'lgan ma'suliyatli qarorlar qabul qilish huquqini tan oladigan va butun guruh faoliyatining yo'nalishi va xarakterini belgilaydigan shaxs. Shunday qilib, yetakchi eng obro'li shaxs bo'lib, birgalikdagi faoliyatni tashkil etishda va guruhdagi munosabatlarni tartibga solishda muhim rol o'ynaydi. Guruhning barcha faoliyatini rasman tashkil etuvchi va

boshqaradigan rahbardan farqli o'laroq, yetakchi - guruhda hukmronlik, bo'ysunish nuqtavi nazaridan vujudga keladigan boshqa psixologik munosabatlar natijasida ham o'z-o'zidan paydo bo'ladi. Rahbar guruhning rasmiy rahbari bo'lishi yoki bo'lmashligi mumkin. Tashabbuskorlikni guruh hodisasi sifatida ko'rib chiqish kerak: liderni yolg'iz tasavvur qilib bo'lmaydi, u doimo guruh tuzilishining elementi sifatida ishlaydi. Tashabbuskorlik, fenomeni juda ziddiyatli bo'lishi mumkin: liderning davolari va guruhning boshqa a'zolarining uning yetakchi ro'lini qabul qilishga tayyorligi o'lchovi mos kelmasligi mumkin. Rahbarning guruhga ta'sirining o'lchovi ham doimiy qiymat emas: ba'zi sharoitlarda tashabbuskorlik imkoniyatlari ortishi mumkin, boshqalarida esa, aksincha, kamayishi mumkin.

Chet el psixologiyasida tashabbuskorlikning juda ko'p, turli xil nazariyalari mavjud bo'lib, ulardan eng mashhurlari xususiyatlar nazariyasi va tashabbuskorlikning situatsion nazariyasidir. Xususiyatlar nazariyasiga ko'ra, har qanday shaxs emas, balki ma'lum shaxsiy fazilatlar, psixologik xususiyatlar majmuvi yoki majmuvi ega bo'lgan shaxs yetakchi bo'lishi mumkin. Vaziyat nazariyasi tashabbuskorlik vaziyatning mahsuli ekanligini ko'rsatadi. Turli xil o'ziga xos vaziyatlarda guruhning alohida a'zolari, hech bo'lmaganda, bitta fazilatda boshqalardan ustun turadilar, ammo bu xususiyat bu vaziyatda zarur bo'lganligi sababli, unga ega bo'lgan shaxs yetakchiga aylanadi [2:66]. Ushbu yondashuvlarning asosiy nuqsoni tashabbuskorlik - ijtimoiv-psixologik hodisa sifatida shaxsning o'zaro munosabatlari va obyektiv faoliyatning ijtimoiv holatlari